

In 2019–2021, the Lithuanian Museums Association, together with Lithuania's museums, implemented the programme Searching for the Homeland, aimed at forming and fostering national cultural identity and dedicated to mark the 30th anniversary of the restoration of the Republic of Lithuania, and was inspired by the work of Czesław Miłosz. The PAM joined in on this programme, organising various activities for children and adults. The theme for 2021 – Cultural Landscapes: the Art of Parks and Gardens – was particularly close to the hearts of museum workers in Palanga, as they seek to revive the cultural memory of historic parks and gardens

not only by talking about the founders of Birutė's Park, but by also highlighting other sites in Lithuania and around the world associated with the famous dendrologist Édouard André (1840–1911). Thus, the Museum Route opening event was organised in Palanga, during which guests could see the exhibition-presentation Édouard André's Park in Palanga and the *Art of his Hundred Parks Around the World*, located on the palace terrace. It was screened in the Amber Museum Event Hall until the end of the year. In this presentation, the art of André's parks was presented taking examples from 28 parks around the world, along with visual material and brief commentary.

„Lietuvos muziejų kelias“ Palangoje

Regina Makauskienė

2019–2021 m. Lietuvos muziejų asociacija kartu su Lietuvos muziejais įgyvendino nacionalinės kultūrinės tapatybės formavimo ir puoselėjimo programą „Tėvynės ieškojimas“, skirtą Lietuvos Respublikos atkūrimo 30-mečio sukakčiai paminėti. Trimetę programą įkvėpė Nobelio literatūros premijos laureatas ir Lietuvos garbės pilietis Czesławas Miłoszas – vienas didžiųjų XX a. rašytojų, itin jautriai ir tauriai išreiškęs Tėvynės ieškojimo temą, savo kūryba pasauliui apibūdinęs Lietuvos kraštovaizdžius. 2019 m. „Lietuvos muziejų kelio“ renginių programa kvietė ieškoti Tėvynės per temos „Lietuvos kraštovaizdžiai: vandenų kultūrinė atmintis“ vaizdinius, 2020 m. buvo aktualizuota „Kalnų ir kalvų kultūrinių regi- nių“ tema. Į visas programas su įvairiapusėmis

veiklomis vaikams ir suaugusiesiems aktyviai traukėsi ir Palangos gintaro muziejus.

2021 m. tema „Kultūriniai kraštovaizdžiai: parkų ir sodų menas“ Palangos muziejininkams buvo ypač artima, nes ja buvo siekiama atgavinti istorinių parkų ir sodų kultūrinę atmintį, ne tik kalbant apie Birutės parko kūrėjus, bet ir aktualizuojant kitus objektus Lietuvoje ir pasaulyje, susijusius su žymaus dendrologo Édouard'o André asmenybe. Simboliškai grafų Tiškevičių rūmuose ir vieno žymiausių Europos parkų kūrėjo É. André įkurtame parke prasidėjusi „Tėvynės ieškojimo“ kelionė toliau vedė į žinomus ir mažiau girdėtus istorinius Lietuvos parkus.

Kadangi Palangos Birutės parkas yra vienas geriausiai puoselėjamų mūsų šalyje, Muziejų

„Lietuvos muziejų kelio“ pradžios renginys Tiškevičių rūmų terasoje. Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus vadovas dr. Arūnas Gelūnas sveikina muziejininkų bendruomenę. Palanga, 2021 Fot. Gintarė Grigėnaitė, LNDM

asociacijoje nutarta 2021 m. „Muziejų kelio“ atidarymo renginį liepos 2 d. organizuoti Palangoje ir muziejininkus sukviesti į šventę lauke, pietinėje Tiškevičių rūmų terasoje. Iškilmingame renginyje kartu su daugiau nei šimtu Lietuvos muziejų bendruomenės atstovų dalyvavo ir sveikinimo žodžius tarė Lietuvos Respublikos kultūros viceministras Albinas Vilčinskas, Palangos miesto meras Šarūnas Vaitkus, Lietuvos muziejų asociacijos pirmininkas Raimundas Balza, taip pat Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus (LNDM) direktorius Arūnas Gelūnas. Jis kartu su parodų kuratore Regina Makauskiene atvėrė „istorijos langą“ į pasaulinio garso prancūzų kraštovaizdžio architekto ir parkų meno teoretiko É. André kūrybos kelią bei ypatingą ryšį su Palangos grafais Tiškevičiais: rūmų terasoje svečiams buvo pristatyta paroda-prezentacija „Édouard’o André parko Palangoje ir šimto jo parkų pasaulyje menas“. Vėliau dalyviai buvo pakviesti susipažinti su Palangos parko istorine dalimi, atnaujinta Palangos gintaro muziejaus ekspozicija bei XVIII a. grafikos darbų paroda „Vakarų Europos miestai, jų rūmai ir parkai“ iš LNDM rinkinių. Šventinę nuotaiką Tiškevičių rūmų terasoje

kūrė Palangos orkestras, vadovaujamas meno vadovo ir dirigento Vyganto Rekašiaus. Lietuvos „Muziejų kelio“ pradžios data simboliškai ir prasmingai sutapo su šventiniais Palangos prijungimo prie Lietuvos 100-mečio renginiais. O paroda-prezentacija, visą liepos 2-osios dieną rodyta LED ekrane, iki metų pabaigos buvo demonstruojama Gintaro muziejaus Renginių salės ekrane, kad visi lankytojai galėtų atkreipti dėmesį į išsaugotą ir puoselėjamą Palangos kultūros paveldą, kuriame savo pėdsakus paliko žymus prancūzų dendrologas. Sukurto produkto kopijos perduotos Palangos miesto savivaldybei ir Palangos turizmo informacijos centrui.

Pasaulinio garso prancūzų kraštovaizdžio architektas ir parkų meno teoretikas, profesorius ir keliautojas Édouard’as François André (1840–1911) yra sukūręs per 100 parkų Europoje, Amerikoje ir Afrikoje. Jo parkai išlikę daugelyje valstybių, o Lietuvoje É. André grafams Tiškevičiams sukūrė net keturis parkus. Minint 110-ąsias É. André mirties metines ir rengiant parodą, aktualizuota kraštovaizdžio architekto veikla, buvo akcentuojamos jo ir sūnaus René Édouard’o André (1867–1942) kelionės į Lietuvą ir ypač į Palangą, susirašinėjimas su grafais

Tiškevičiais, ypatingas jo darbų tęstinumas. Ruošiantis renginiui, permąstytos prezentacijos galimybės ir atsisakyta įprastos stendinės parodos – É. André kūrybos kelią ir ypatingą santykį su Palangos grafais Tiškevičiais įprasminančią multimedijos prezentaciją nutarta pateikti didžiulio formato LED ekrane. Tokiu būdu vaizdus galėjo matyti ne tik muziejininkai, į šventinį renginį atvykę iš visos Lietuvos, bet ir visi Gintaro muziejaus ir parko svečiai. É. André veiklai Lietuvoje ir pasaulyje aktualizuoti savo surinkta ir įtaigiai pateikta vizualia medžiaga stengėmės įrodyti, kad XIX a. pab. sukurti kraštovaizdžio kūrimo postulatai aktualūs ir mūsų dienomis. Prezentacijoje É. André parkų menas pristatytas 28 pasaulio parkų pavyzdžiais, su vizualine medžiaga pateikiant trumpus aiškinamuosius tekstus. Parodos-prezentacijos parengimą ir rodymą finansiškai rėmė Palangos miesto savivaldybė.

Parko plano projekto autorius É. André kartu su sūnumi R. É. André pirmą kartą Palangoje, kaip ir kituose trijuose Lietuvoje kurtuose parkuose (Lentvaryje, Trakų Vokėje ir Užutrakyje), apsilankė 1898 m. birželį. Išlikęs ir šeimos archyvuose Palangoje 1898 m. birželio 18 d. rašytas R. É. André laiškas, kuriame

išreiškiamas džiaugsmas dėl rezultato, nors iki tol būta abejonių: „[Š]i Palangos valda išties įgauna gražią išvaizdą ir mums atneš garbės, nors kaimynai ir tėvai žadėjo grafui Feliksui neišvengiamą nusivylimą.“¹ Palangos parko kūrimo darbai aprašomi 1906 m. „Revue horticole“ žurnale publikuotame R. É. André straipsnyje², kuriame detalai išdėstoma, kaip per kelias vasaras buvo formuojamos Palangos parko erdvės ir paviršius, kaip šaltinio vietoje atsirado vandens telkinys, kaip buvo tiesiami parko takai.

É. André gimė 1840 m. liepos 17 d. Buržo mieste Prancūzijoje. Jo tėvas buvo šio miesto sodininkas, tad É. André turėjo galimybę nuo pat mažų dienų ugdyti polinkį domėtis gamta ir tyrinėti augalus. 1860 m. jis buvo priimtas į Paryžiaus miesto Želdynų tvarkymo skyrių, aštuonerius metus dirbo vyriausioju Paryžiaus sodininku, dalyvavo daugelyje Paryžiaus ir jo priemiesčių viešųjų parkų kūrimo ir plėtros darbų. 1867 m. kartu su kolegomis laimėjo Liverpulio miesto savivaldybės viešojo Anglijos Seftono parko konkursą ir vadovavo jo kūrimui. Vėliau buvo kviečiamas kurti naujus ir tobulinti jau esančius parkus: jis kūrė įvairiose Europos valstybėse, taip pat ir Lotynų Amerikoje, kur 1890 m. sėkmingai darbavosi Urugvajaus

>
„Lietuvos muziejų kelio“
pradžios renginys Tiškevičių
rūmų terasoje. Šventės
akimirka. Palanga, 2021
Fot. Gintarė Grigėnaitė,
LNDM

1
Laiškai TY. Renė ir
Eduardo André tekstai ir
dokumentai, susiję su parkų
kūrimu grafų Tiškevičių
dvaruose Lietuvoje,
sudarė, komentarus parašė
V. Deveikienė ir S. Deveikis,
iš prancūzų kalbos vertė
S. Deveikis, Vilnius:
Edouard'o François André
klubas Lietuvoje, BSBP
spaustuvė, 2011, p. 81.

2
André R., „Parc de Polangen
(Courlande)“, *Revue
horticole*, 1906, p. 422–425.

sostinėje. É. André XIX a. pabaigoje išplėtojo želdininkystės principus, kurie išliko aktualūs ir mūsų dienomis.

É. André parkus planavo vadovaudamasis XIX a. vyravusio angliškojo stiliaus tradicijomis, bet kartu sukurdamas geometrines kompozicijas prie pastatų. Jo parkai – puikūs mišraus stiliaus (*style mixte*) pavyzdžiai. É. André kūrybos tyrinėtojai teigia, kad parkai, kuriuos jis sukūrė, iki šiol gyvuoja, nes jų kompozicijos principai paremti puikiu augalijos išteklių pažinimu ir prietaikymu konkrečioms vietos klimato sąlygoms. É. André kūrybinė patirtis ir universalus želdynų išmanymas įtaigiai atskleistas knygoje „Sodų menas“, kuri pagrįstai laikoma tobuliausiu traktatu apie parkų ir sodų kompoziciją.³ Knygoje dendrologas pabrėžia, kad pirmenybę reikėtų teikti vietinei augalijai, jis nesiūlo akiai žavėtis įvežtiniais egzotiniais augalais. Knyga turėjo didžiulį pasisekimą ir dar labiau pakėlė autoriaus prestižą, išgarsindama jį visame pasaulyje. Ji ir šiandien reikšminga kaip viena svarbiausių studijų apie parkų ir sodų meną (antrasis leidimas pasirodė Marselyje 1983 m.).

Renkant iliustracijas prezentacijai, teko susisiekti su Lietuvos ir užsienio É. André kurtų ar tobulintų parkų valdytojais. Įspūdingų naujų vaizdų pateikė Trakų Vokės ir Užutrakio parkų darbuotojai, taip pat Šveicarijos Ebenraino savivaldybės atstovai. Jie apgailestavo, kad išliko

ne visas parkas, tačiau didžiudamiesi pasakojo, kad É. André suformuluotų principų laikomasi iki šiol. 1774 m. architekto Niklaso Sprüngli'io įkurtas Ebenraino rūmų barokinis sodas buvo keletą kartų pertvarkytas. 1872 m. jį perplanavo ir išplėtė É. André. Meistriškas sodų meno kūrinys, atveriantis stebinančius vaizdus, patvirtina autoriaus nuostatą: kraštovaizdžio architektas vienu metu yra dailininkas, poetas, architektas ir sodininkas. É. André žodžiais, šis parkas siūlo begalę „langų“ – priklausomai nuo to, iš kokio taško žiūri, gali matyti ir sceną, ir užkulisius. Parke esantis tvenkinys, pasak meistro, yra „kraštovaizdžio siela“⁴. Įdomu tai, kad Ebenraino parko parterio piešinys yra ir É. André traktate „Sodų menas“ – jis pateikiamas kaip geometrinio planavimo pavyzdys, o aprašyme aptariamas dekoratyvinių augalų parinkimas ir išdėstymas.⁵

Ruošiantis renginiui ir renkant medžiagą parodai, pažymėtinas prancūziškai kalbančių muziejaus specialistų indėlis. Edukatorė Miglė Jonaitienė ir ekskursijų vadovė Julija Paškevičiūtė rado daug vertingos dar nepublikuotos medžiagos. J. Paškevičiūtė laiškuais bendravo su É. André provaikaite Florence André. Viename iš laiškų ši perdavė linkėjimus Palangai: „Išsaugoti šį besiskleidžiantį harmonijos pojūtį, harmonijos tarp žmogaus, gamtos ir kūrinio...“⁶

3

André É., *L'art des jardins. Traité général de la composition des parcs et jardins*, Masson, Paris, 1989, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5440920x/f788.item> [žiūrėta 2022 02 14].

4

Bazelio kantono interneto puslapis, <https://www.baselland.ch/politik-und-behorden/direktionen/volkswirtschafts-und-gesundheitsdirektion/landw-zentrum-ebenrain/schloss/geschichte-schloss-ebenrain/gartenanlagen> [žiūrėta 2022 02 01].

5

André É., *op. cit.*, p. 737.

6

Paškevičiūtė J., „Prancūzų kultūros pėdsakai Palangoje: Palangos botanikos parko istorinis kontekstas, asmenybės ir atmintis“, *Lituanistica*, 2021, t. 67, nr. 2 (124), p. 135.